

Nr 73.

Av herr Tjällgren, angående ändrade grunder för mandatfördelningen mellan valkretsarna vid val till riksdagen.

Fördelningen av mandat på de olika valkretsarna för val till riksdagens kamrar sker i förhållande till folkmängden i valkretsarna. Mandatfördelningen omregleras för första kammaren vart tionde år och för andra kammaren vart fjärde år. På grund av befolkningsomflyttningen inom riket ha stadsvalkretsarna jämte Stockholms län vid omregleringarna under senare tid erhållit ett flertal nya mandat. Samtidigt ha flera landsortsvalkretsar förlorat mandat på grund av att folkmängden inom respektive kretsar sjunkit. Denna utvecklingsgång har fortsatt med ökad styrka. Vid den omreglering av mandaten mellan valkretsarna för andra kammaren som företogs förra året erhöll sålunda Stockholms stad två nya mandat samt Stockholms län och Göteborgs stad vardera ett nytt mandat. Dessa mandat togos från Skaraborgs, Värmlands, Gävleborgs och Västernorrlands län, vilka vardera förlorade ett mandat.

De egentliga landsortsvalkretsarna ha således fått sin representation minskad med varje omreglering av mandaten under senare år. Beträffande första kammaren besätta två valkretsar endast fem mandat och fem valkretsar endast sex mandat. I andra kammaren ha för närvarande sex valkretsar icke mer än fem mandat och tre valkretsar sex mandat. Gotlands läns valkrets, som genom särbestämmelser utgör ett undantag, väljer tre representanter i andra kammaren, trots att folkmängden icke räcker till härför.

Om befolkningsomflyttningen från landsbygden och landsorten till de större städerna kommer att fortsätta på samma sätt som hittills, uppstår risk för att flera landsortsvalkretsar få sin parlamentariska representation reducerad till mindre än fem mandat, om samma regler för mandatens fördelning som hittills komma att tillämpas. Redan vid nästa omreglering av mandaten till andra kammaren föreligger risk för att Blekinge och Jämtlands län komma att få sina antal mandat reducerade till fyra. Detsamma gäller Göteborgs och Bohus län utom Göteborgs stad när ny omfördelning av mandaten till första kammaren skall äga rum år 1951.

Man kan icke se på denna utveckling utan bekymmer. Enligt vår mening innebär minskningen av antalet mandat i landsortsvalkretsarna, att man icke fullt kan tillgodose de syften man vill vinna med fördelningen av mandaten på de olika valkretsarna. Ser man saken ur mera formell synpunkt, kan man givetvis i likhet med konstitutionsutskottet i dess utlåtande

nr 15 över motionerna I: 143 och II: 240 vid 1948 års riksdag hävda, att principen om fördelningen av antalet mandat efter folkmängdens storlek utgör en naturlig konsekvens av kravet på alla medborgares likställighet i politiskt avseende. Men vi mena, att man måste se frågan om fördelningen av mandaten mellan valkretsarna även ur vidare synpunkter.

Mandaten måste fördelas på ett sådant sätt, att de olika politiska meningsriktningarna ha möjlighet att bli något så när representerade i förhållande till sin röststyrka. Mandatfördelningen bör också ta hänsyn till de olika samhällsklasserna i valkretsens: jordbrukare, andra företagare, arbetare och tjänstemän m. m. och medge en representation för dessa olika grupper, som står i förhållande till deras betydelse för valkretsens ekonomiska och sociala struktur. Vidare är det ju ett legitimt krav, att vid mandatfördelningen hänsyn också tages till de olika och från varandra mer eller mindre avgränsade bygder, som kunna rymmas inom en och samma valkrets. Om mandatfördelningen allttjämt skall ske uteslutande efter folkmängden, komma landsortsvalkretsarna att erhålla ett för litet antal mandat för att på ett skäligt sätt kunna tillgodose dessa olika intressen.

Inom stadsvalkretsarna föreligger det inte några svårigheter att tillgodose dessa olika intressen. Antalet mandat blir genom de höga befolknings-siffrorna i dessa valkretsar så stort, att det ytterst lätt går att åstadkomma en rättvis fördelning av mandaten mellan de olika politiska partierna och medge en fyllig representation för olika samhällsgrupper. Man kan våga det påståendet, att exempelvis Stockholms stad kan tillgodose dessa olika intressen lika väl med 20 mandat som med 22 eller 24 utan att genom en sådan mandatfördelning principen om alla medborgarnas politiska likställighet skulle kränkas.

Denna slutsats leder oss fram till den uppfattningen, att det borde vara möjligt att fastställa andra grunder för mandatfördelningen mellan valkretsarna utan att helt släppa sambandet mellan folkmängd och mandat-antal. Man skulle kunna tänka sig en gradering, så att exempelvis det första hundra tusentalen invånare i en valkrets ger ett större antal mandat och de sedan följande hundra tusentalen ett mindre antal mandat. Man skulle således erhålla en fylligare representation i botten av representationsskalan om man får uttrycka sig så. Härigenom skulle de mera folkfattiga landsortsvalkretsarna kunna erhålla ett större antal mandat än vad som nu är möjligt, då mandaten fördelas i direkt proportion till folkmängden. Enligt vår mening skulle detta icke innebära någon orättvisa mot stadsvalkretsarna eller de mera folkrika landsortsvalkretsarna. Men det skulle ge glesbygderna större möjlighet att bevaka sina intressen i riksdagen än vad de nu kunna göra. Och vi anse, att det är ett allmänt intresse, att glesbygdernas folk erhåller denna vidgade möjlighet. I dessa bygder finnas för hela riket synnerligen betydelsefulla försörjningskällor och produktionsfaktorer, om vilkas

förhållanden det stora flertalet folkrepresentanter i riksdagen saknar närmare kännedom. Det måste i längden vara till skada, att riksdagens ledamöter tvingas att taga ställning till viktiga frågor, om vilkas innebörd och betydelse endast ett relativt ringa antal av riksdagsmännen äga närmare kännedom.

Den av oss förordade metoden för fördelning av mandat mellan valkretsarna är ingenting för svenskt samhällsliv nytt eller oprövat. Inom våra folkrörelser tillämpas ofta för representationen till deras riksorganisationer ungefär samma princip som vi här antytt, nämligen att man i botten av representationsskalan låter en lägre siffra ge mandat medan man fordrar en högre siffra längre upp på skalan. Man har exempelvis i någon riksorganisation som representationsgrund för distriktsorganisationerna tio mandat för det första tusendet väljare, sex eller sju för det andra tusendet och fem för det tredje. Inom en annan organisation kan man ha fem ombud för de första femtiotusen väljarna, medan det för ett sjätte ombud fordras ytterligare femtiotusen väljare. De rättsuppfattningar, som ligga till grund för representationen inom våra folkrörelseorganisationer, stå således väl i samklang med den ändring av grunderna för mandatfördelningen mellan valkretsarna för riksdagsmannaval, som vi här velat förorda.

Vi äro givetvis icke beredda att här lägga fram något bestämt förslag för ändring av grunderna för mandatfördelningen men vi anse frågan så betydelsefull, att den bör utredas.

Med anledning av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning av frågan om ändring av grunderna för fördelningen av mandat mellan valkretsarna för val till riksdagens kamrar i enlighet med de riktlinjer som ovan angivits.

Stockholm den 21 januari 1949.

L. Tjällgren.
